

UOT 001:004.7

Fətəliyev T.X.

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan
depart3@iit.ab.az

AZƏRBAYCANIN ELMİ JURNALLARININ BEYNƏLXALQ BAZALARA DAXİL EDİLMƏSİ PROBLEMLƏRİ VƏ ONLARIN HƏLLİ YOLLARI

Məqalə Azərbaycan Respublikasında nəşr olunan elmi jurnalların beynəlxalq tələblərə uyğunluğu vəziyyətinin analizi, bu sahədə mövcud problemlərin aşkarlanması və həlli məsələlərinə həsr olunmuşdur. Elmi jurnallara qoyulan tələblər araşdırılmış, monitoring üçün tələblər paketi formalaşdırılmış və aparılmış monitoring nəticəsində aşkarlanmış problemlərin həlli yolları göstərilmişdir.

Açar sözlər: e-elm, elmmetriya, beynəlxalq elmi bazalar, monitoring, jurnallara qoyulan tələblər.

Giriş

Azərbaycanda informasiya cəmiyyəti quruculuğu sahəsində həyata keçirilən dövlət proqramlarında Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) müvafiq qurumları qarşısında da konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Elmi fəaliyyətdə və elmin idarə edilməsi məsələlərində informasiya texnologiyalarının tətbiqi AMEA-da həyata keçirilən islahatların prioritet sahələrindən biri olan e-elm layihəsi çərçivəsində reallaşdırılır [1]. Layihənin mühüm istiqamətlərindən biri də müasir texnologiyalar əsasında elmin informasiya təminatının yaradılması, inkişaf etdirilməsi və həmin strukturlaşdırılmış informasiya əsasında elmdə qərarların qəbul edilməsinə dəstəyin təmin olunmasıdır. Azərbaycanın elm, təhsil müəssisələri və təşkilatlarında bu və ya digər elm sahələrini əhatə edən çoxlu sayda elmi nəşrlər mövcuddur. Həmin nəşrlər ölkə miqyasında elmi informasiya mübadiləsinin həyata keçirilməsində, elmi nəticələrin geniş ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynayır. Lakin Azərbaycanın beynəlxalq elmi əlaqələrinin sürətlə genişləndiyi informasiya cəmiyyəti şəraitində həmin jurnallar bəzi parametrlər üzrə qəbul olunmuş normativ beynəlxalq standartlara cavab vermir və elmi nailiyyətlərin beynəlxalq miqyasda tanınmasında ciddi maneələr yaradır. Bu baxımdan, nəşr olunan jurnalların beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması və beynəlxalq nüfuzlu bazalarda təmsilçiliyinin təmin edilməsi zəruri məsələlərdəndir. Bu məqsədlə həyata keçirilmiş monitoring elmi jurnalların beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması, beynəlxalq elmi bazalarda təmsil olunmasına nail olunması və bununla da, Azərbaycan elminin dünya standartlarına uyğun inkişaf etdirilməsi və beynəlxalq elmi ictimaiyyətdə tanınması məqsədi daşıyır. Beynəlxalq təcrübə və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının (AAK) “Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlər qarşısında qoyulan tələblər” əsasında ölkəmizin elmi qurumlarında nəşr olunan jurnalların monitoringi aparılmışdır [2]. Qeyd edək ki, elmi jurnalların keyfiyyətinin yüksəldilməsi, eyni zamanda, Azərbaycan milli istinad indeksinin işlənilməsi üçün zəmin yaradır. Milli istinad indeksinin yaradılması və onun əsasında aparılan elmmetrik təhlillər elmi fəaliyyətin qiymətləndirilməsi, elmi qurumların, jurnalların və tədqiqatçıların reytinglərinin hazırlanması və elmin idarə edilməsi zamanı obyektiv qərarların qəbulu üçün geniş imkanlar açır [3].

Problemin aktuallığı

Məlumdur ki, elmi biliklərin analizi, jurnalların, elmi qurum və tədqiqatçıların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsində bibliometrik göstəricilər və istinadlardan geniş istifadə olunur. Bu məlumatlar xüsusi istinad verilənləri bazasında toplanır. Həmin bazalar analitik-informasiya sistemləri olaraq istinad indeksi adlandırılır. Elmi ədəbiyyatda onların təyinatı,

bibliometrik və elmmetrik tədqiqatlarda istifadəsi haqqında ətraflı məlumatlar vardır. Hal-hazırda dünyada mövcud sistemlərdən ən məşhurları *Thomson Reuters* şirkətinin *Web of Science* (WoS) [4] və *Elsevier*-in *Scopus* bazalarıdır [5]. Tematik istiqamətlərinə görə onlar multidisiplinar elmi bazalar olaraq bütün elm sahələrini əhatə edir. Elmi cəmiyyətlərdə elm və innovasiya nailiyyətləri haqqında operativ informasiyanın mənbəyi kimi tanınan elmi nəşrlər bu sistemlərin informasiya təminatını təşkil edir. Bu bazaların həcmnin böyüklüyünü yalnız jurnallarının (kitab, monoqrafiya, konfrans materialları və s. haqqında məlumatlar verilmədən) sayı ilə müəyyən etmək olar. Belə ki, 50 illik fəaliyyəti olan WoS-da 12000, 10 illik fəaliyyəti olan Scopus-da isə 21000 jurnal qeydiyyatdan keçmişdir.

Bazalarda təmsil olunan jurnallar haqqında məlumatlar elmi tədqiqatçının, jurnalın, qurumun və ölkənin qiymətləndirilməsi üçün lazım olan verilənləri özündə əks etdirir. Jurnalda dərc olunan məqalələrin müəllif xülasələri onun tematikası və əhatə etdiyi elmi problemlər haqqında biliklər əldə etmək imkanı verir. Müəllif, təşkilat, istinad olunmuş ədəbiyyat və s. haqqında olan informasiya isə bibliometrik və elmmetrik tədqiqatlar üçün istifadə olunur.

Araşdırmalar göstərir ki, ingilisdilli olmayan ölkələrin jurnallarının bu bazalarda az sayda təmsil olması jurnalların və ümumiyyətlə, elmin səviyyəsinin aşağı olması ilə əlaqədar olmayıb, aşağıdakı bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblərdən asılıdır [3]:

1. *Dil məhdudiyyəti*. Bu bazalarda jurnallar ingilis dilində emal edilir. Lakin Azərbaycanda nəşr olunan və elmi ictimaiyyət tərəfindən müəyyən nüfuza malik olan bir çox jurnalların belə bir imkanı olmadığından, onların həmin bazalara düşmək imkanı da aşağıdır. Digər tərəfdən, alimlərin müəyyən hissəsinin bu dilə kifayət qədər yiyələnməməsi nəticəsində məqalələr xarici ingilisdilli jurnallarda geniş surətdə çap etdirilmir. Bəzən məqalələrin tam mətninin ingilis dilində olmaması isə xarici alimlərin bu məqalələrin nəticələri ilə tanış olmasında müəyyən çətinlik yaradır və nəticədə məqalələrə edilən istinadların sayı çox az olur.

2. *Jurnalların istinad indeksinə görə seçilməsi*. Bazalar, jurnalları, əsas etibarilə, impakt-faktoru nəzərə almaqla öz siyahısına daxil edirlər. Məlumdur ki, impakt-faktor jurnalda çap olunan məqalələrə edilən istinadların sayı ilə müəyyən olunur. Dil amili burada da mühüm rol oynayır.

3. *Azərbaycan jurnallarının səviyyəsi*. Bazalara jurnalların seçilməsi bir sıra şərtlərdən asılıdır ki, bunlara da jurnalın keyfiyyəti, onun dünya standartlarına cavab verməsi, çapının müntəzəmliyi, məqalədə biblioqrafik məlumatın olması və s. aiddir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın elmi nəşrləri bu sahədə hələ ki aparıcı xarici jurnallardan xeyli geri qalır.

4. *Müxtəlif sahələr üzrə elmin inkişaf xüsusiyyətləri*. Elə elmi istiqamətlər mövcuddur ki, onların geniş inkişafı ancaq hər hansı bir ölkə və ya region daxilində müşahidə olunur. Bu tendensiya ən çox ictimai və humanitar elm sahələrinə aiddir. Ona görə də xarici ölkə alimləri bu elmi sahələrdə nəşr olunan məqalələrə təbiət elmləri sahələrinə nisbətən çox az istinad edirlər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu tip problemlərlə nəinki Azərbaycan, həmçinin digər ingilisdilli olmayan ölkələr də qarşılaşırlar.

Beləliklə, yuxarıda qeyd olunanlar araşdırılan problemin aktuallığını bir daha təsdiq edir.

Jurnalların beynəlxalq elmi bazalara seçim meyarlarının analizi

Elmi jurnalların beynəlxalq elmi bazalara daxil edilməsi məsələsinin həlli üçün redaksiya və nəşriyyatların həmin sistemlərin qəbul etdiyi seçilmə kriteriyalarına əməl etməsi tələb olunur. Araşdırmalar göstərir ki, məşhur bazaların tələblərinin əksəriyyəti elmi nəşrlərin beynəlxalq standartlarına uyğundur və bir-birindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənmir. Deyilənləri əsas götürərək ölkəmizdə nəşr olunan elmi jurnalları beynəlxalq səviyyəyə qaldırmaq və bu bazalarda təmsilçiliyinə dəstək məqsədi ilə *Scopus*-un timsalında əsas seçim meyarlarını araşdırmışıq.

Scopus-un jurnallara 5 minimal zəruri tələbi vardır [6]:

- dərc olunan məqalə rəydən keçməlidir;

- jurnal müntəzəm olaraq nəşr edilməli, yəni dövrü olmalı və Beynəlxalq ISSN (*International Standard Serial Number*, Beynəlxalq Standart Seriya Nömrəsi) Mərkəzində qeydiyyatdan keçməlidir (*ISSN* kodu olmalıdır);
- jurnalda hər məqalənin ingilis dilində müəllif xülasəsi (referatı) olmalıdır;
- məqalələrin ədəbiyyat siyahısı latın əlifbası ilə yazılmalıdır;
- elmi etikaya riayət edilməsi haqqında jurnalın saytında məlumat olmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, jurnalın saytının olması tələbi bu siyahıya daxil olmasa da, ekspertlər üçün vacibdir. Çünki ekspertlər tərəfindən jurnalın qiymətləndirilməsi meyarlarının yoxlanılması saytda jurnal haqqında olan informasiya əsasında aparılır.

Scopus-un ekspert sistemi olan *STEP*-də (*Source Titles Evaluation Platform*, Mənbə Adlarının Qiymətləndirmə Platforması) qiymətləndirmə əsas 13 seçim meyarı üzrə aparılır [7]. Bu meyarlar jurnalın siyasəti, məzmunu, tanınan olması, müntəzəmliyi və onlayn əlyətərliliyi kimi 5 kateqoriyaya bölünür.

Birinci kateqoriyaya jurnalın inandırıcı siyasəti, rəy verilmənin növü, redaksiya şurası üzvlərinin və müəlliflərin beynəlxalq müxtəlifliyi meyarları aiddir.

İkinci kateqoriya bilik sahəsinə verilən elmi töhfə, referatın aydın olması, keyfiyyət və qoyulan məqsədə və həcm məhdudiyyətinə riayət etmə və məqalələrin oxunaqlığı meyarlarını cəmləşdirir.

Üçüncü kateqoriyaya *Scopus*-da jurnalın məqalələrinə istinadlar, redaktorların tanınan olması meyarları daxildir.

Dördüncü kateqoriya nəşrin qrafikinə riayət edilməsi meyarını birləşdirir.

Nəhayət, sonuncu - beşinci kateqoriyaya jurnalın veb-səhifəsinin ingilis dilində əlyətərliliyi olması və saytın keyfiyyətli olması meyarları aiddir.

Jurnalın ekspertizaya təqdim olunmasına qədər *Elsevier*-in (*Scopus Team*) əməkdaşları tərəfindən bir sıra hazırlıq işləri görülür. Həmin işlər çərçivəsində yuxarıda göstərilmiş 5 minimal tələbin ödənilməsi təsdiq olunduğu halda jurnal qeydiyyatdan keçirilir və *STEP* platforması vasitəsilə ekspertizaya təqdim olunmaq üçün hazırlanır. Beləliklə, jurnal əvvəlcə *Scopus Team* əməkdaşları tərəfindən müəyyən parametrlər üzrə, sonra isə bu hazırlanmış məlumatlar əsasında *Scopus*-un “Kontentin seçilməsi və Məsləhət Şurası” - *CSAB*-ın (*Content Selection & Advisory Board*) müstəqil ekspertləri tərəfindən qiymətləndirilir.

Ekspertlərin jurnalları qiymətləndirməsi 10-ballıq şkala üzrə aparılır: bal 0-5,9 intervalında olanda inkar edilir, uyğun olaraq 6-7,9 bal - ekspertin istəyi ilə şərti (bir ildən sonra jurnalın göstəriciləri yenidən yoxlanıla bilər) və 8-10 bal – qeyd-şərtsiz qəbul olunur.

Monitorinqin həyata keçirilməsi və nəticələrin təhlili

AAK-ın dövrü elmi nəşrlər qarşısında qoyduğu tələblərlə beynəlxalq bazaların tələbləri müqayisəli surətdə araşdırılmış və onların, əsasən, üst-üstə düşməsi müəyyənləşdirilmişdir. AAK-ın tələblərini aşağıda göstərilmiş 5 qrupa ayırmaq olar [8]:

- təsisçiyə dair irəli sürülən tələblər;
- nəşrin tərtibatına dair irəli sürülən tələblər;
- qeydiyyat tələbləri;
- nəşrin və məqalələrin format və strukturuna dair tələblər;
- nəşrin və məqalələrin məzmununa dair irəli sürülən tələblər.

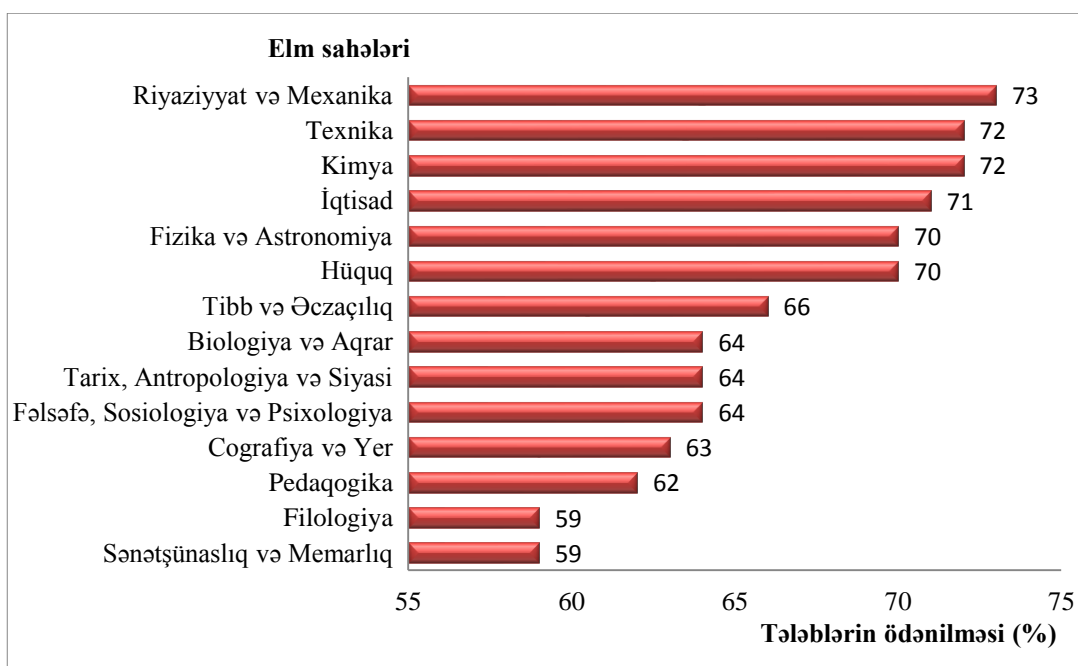
Həmin tələblərin araşdırılması nəticəsində aşağıdakılar müəyyən edilmişdir:

- mövcud 36 tələbdən 25-i ilkin mərhələdə yoxlanıla bilər;
- digər 11 tələb ekspert qiymətləndirməsi tələb edir.

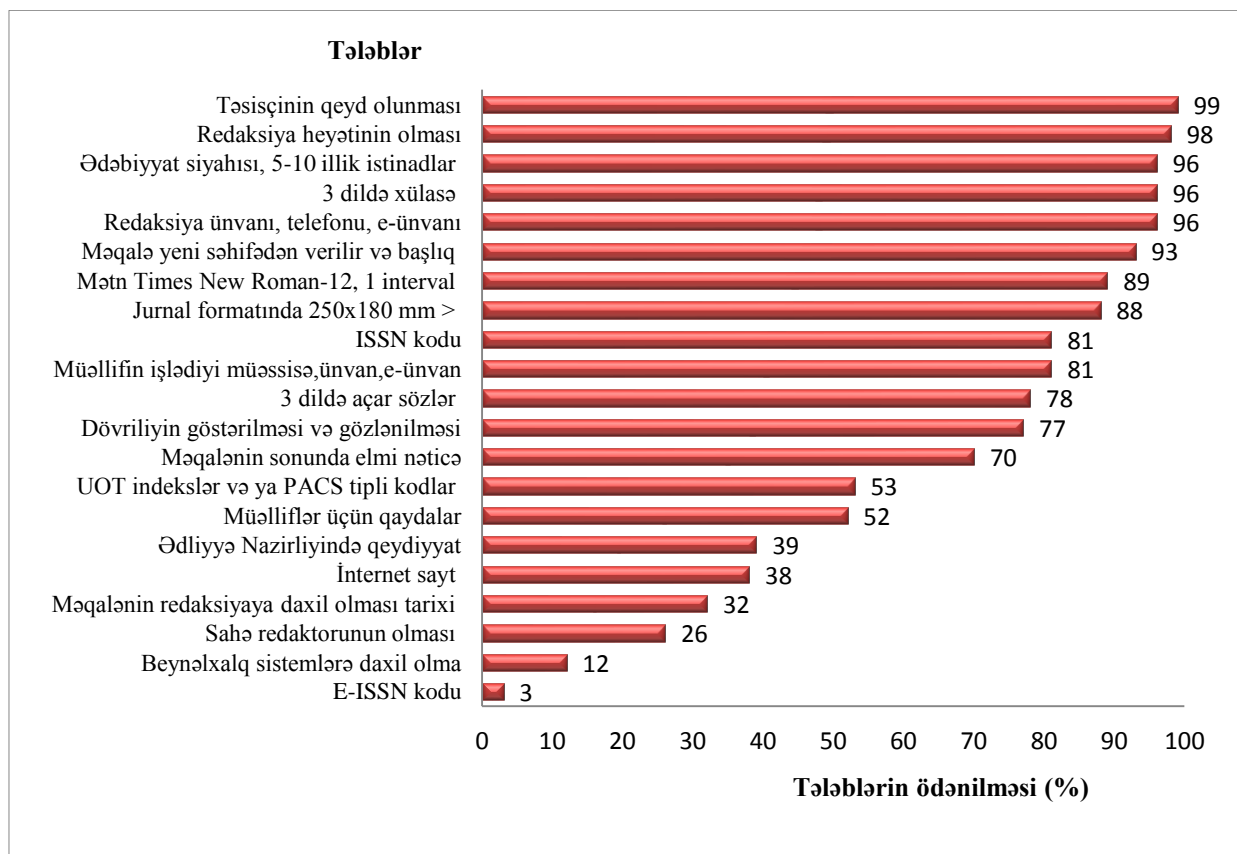
Göstərilənlər nəzərə alınaraq, monitorinq üçün tələblər paketi formalaşdırılmışdır. Yoxlanıla bilən 25 tələb xüsusi monitorinq formasında 21 kateqoriya üzrə qruplaşdırılmışdır.

Monitorinq üçün jurnallar AAK-ın “Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlər Siyahısı”ndan seçilmişdir. Həmin

jurnalların monitorinqi isə Azərbaycan Milli Kitabxanası və AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası fondu əsasında həyata keçirilmişdir [9, 10]. Bütövlükdə, 14 elm sahəsi üzrə 298 jurnalın monitorinqi aparılmışdır. Şəkil 1-də həmin sahələr üzrə bütün tələblərin ödənilməsi səviyyəsi (%-lə) verilmişdir.

Şəkil 1. Elm sahələri üzrə bütün tələblərin ödənilməsi səviyyəsi

Şəkil 2. Bütün jurnallar üzrə hər bir tələbin ödənilməsi səviyyəsi

Şəkil 2-də isə bütün jurnallar üzrə hər bir tələbin ödənilməsi səviyyəsi (%-lə) verilmişdir.

Beləliklə, monitoring nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, jurnallar monitoring üçün nəzərdə tutulmuş tələblərə tam cavab vermir. Bu vəziyyət *Scopus*-un jurnallara qoyduğu minimal tələblərə də aiddir.

Jurnalların elmi bazalarda təmsil olunması üçün hazırlıq işləri

Məlumdur ki, dünyada tanınmış elmi bazalar ingilisdillidir. Həmin bazalara daxil olunan jurnalların ekspertizası ingilisdilli ekspertlər tərəfindən aparılır və jurnalın təqdim etdiyi informasiya ingilisdilli istifadəçi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Ona görə də həmin bazalara təqdim olunan jurnallar üçün bu nəzərə alınmalıdır.

Jurnalların keyfiyyət səviyyəsinin yüksədilməsi və onların beynəlxalq bazalara daxil edilməsinə kömək məqsədi ilə tələblər ətraflı şəkildə təhlil edilmişdir. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, *Scopus*-da 5 minimal tələb ödənilməyi halda jurnal ekspertizaya götürülür.

1. Məqalənin rəydən keçməsinin zəruriliyi tələbində aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır. *Elsevier* nəşriyyatların ekspertləri üçün təlimatında aşağıdakı rəy növlərini təqdim edir [11]:

- açıq rəy - rəyçi və müəllif bir-birinə məlumdur;
- bir tərəfli anonim rəy - rəyçi üçün müəllif məlum, müəllif üçün isə rəyçi naməlumdur;
- ikitərəfli anonim rəy - rəyçi və müəllifin hər ikisi bir-biri üçün naməlumdur.

Bu rəy növlərinin üstünlük və çatışmazlıqları saytın həmin səhifəsində verilmişdir. Ekspertlər axırncı rəy növünə daha çox üstünlük verirlər.

2. Jurnalın müntəzəm olaraq dərc olunması *ISSN*-i olması və saytında elektron variantının dövrü və vaxtında yerləşdirilməsi ilə təsdiqini tapır. Jurnalın onlayn versiyası üçün *E-ISSN* alınır. *ISSN* identifikatoru jurnalın çap nəşrinin üz səhifəsinin yuxarı sağ küncündə və saytının baş səhifəsində jurnalın adı ilə yanaşı yerləşdirilir. Bu identifikatorların təyinatı, alınması və dəyişdirilməsi qaydaları Fransada yerləşən Beynəlxalq *ISSN* Mərkəzi tərəfindən hazırlanmış xüsusi təlimatda ətraflı təqdim olunmuşdur [12].

3. Ekspertlər üçün müəllif xülasəsi və açar sözlər ingilisdilli olmayan jurnallarda dərc olunan məqalənin məzmunu haqqında yeganə məlumat mənbəyidir. Xarici alim və mütəxəssislər də ingilis dilində olan bu xülasə və açar sözlərə əsasən məqaləni qiymətləndirir, ona istinad edir, müəlliflə əlaqə yaradır və s. Xülasənin keyfiyyəti onun məzmunu, həcmi və ingilis dilində dolğun yazılışı ilə qiymətləndirilir. Ona görə də xülasə informativ, orjinal, dolğun məzmunlu, strukturlaşdırılmış, yazılışı keyfiyyətli ingilisdilli və kompakt (100-250 söz həcmində) olmalıdır.

Xülasənin məqalənin məzmununa əsasən, aşağıdakı struktura riayət edilməklə ardıcıl tərtib edilməsi tövsiyə olunur:

- mövzunun predmeti, işin məqsədi;
- işin yerinə yetirilməsi metodu və ya metodologiyası;
- işin nəticələri;
- nəticələrin tətbiq sahələri;
- ümumi nəticələr.

Açar sözlər məqalənin əsas məzmununu əks etdirməli, imkan daxilində ad və xülasəyə daxil olan terminlər təkrarlanmamalı, məqalənin mətninə və mövzuya aid terminlərdən istifadə olunmalıdır. Düzgün seçilmiş açar sözlər məqalənin informasiya-axtarış sistemlərində tapılmasını asanlaşdırır.

Qeyd etmək lazımdır ki, məşhur beynəlxalq jurnal və nəşriyyatların saytlarında müəllif və redaktorlar üçün məqalənin və xülasənin hazırlanması haqqında çoxlu sayda təlimatlar vardır.

4. Məlumdur ki, məqalədə ədəbiyyat siyahısının və istinadların olması onun əsas keyfiyyət göstəricisi olmaqla yanaşı, bibliometrik və elmmetrik tədqiqatlar üçün əsas informasiya mənbəyidir. Beynəlxalq elmi bazalar müəllif, jurnal, elmi qurum və ölkənin qiymətləndirilməsində, elmi istiqamət və problemlərin aktuallığının və s. təyin edilməsində onlardan istifadə edir. Ona görə də ədəbiyyat siyahısının beynəlxalq tələblərə uyğun

hazırlanması və latın qrafikası ilə yazılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu da ingilisdilli olmayan ölkələr, həmçinin Azərbaycan üçün müəyyən problemlər yaradır. Bunlardan da ən mühümü ədəbiyyat siyahısına daxil olan qeyri-ingilisdilli istinadların latın qrafikasına transliterasiyasıdır. Monitorinqin nəticələri göstərir ki, Azərbaycan jurnallarında bu problem həllini tapmamışdır.

5. Jurnalın saytında nəşriyyat və məqalənin dərc olunmasının etik normalarına aid xüsusi bölmə olmalı və orada redaksiyanın elmi nəşrlərin etik tələblərinə riayət etməsinin zəruriliyi və xidməti mövqeyində qanunazidd hərəkətlərin yolverilməz olması haqqında xəbərdarlığı yerləşdirilməlidir. Redaktorlar, müəlliflər, rəyçilər və nəşriyyatlar üçün davranış kodeksini və onların etik qaydalara riayət etməsinə məsuliyyətli yanaşmasını müəyyən edən beynəlxalq standartların tətbiq edilməsi beynəlxalq Nəşrlərin Etikası üzrə Komitənin (*Committee on Publication Ethics - COPE*) fəaliyyəti ilə tənzimlənir [13]. *COPE*-nin saytından ona üzv olmaq, redaktorlar və rəyçilər, redaktorlar və müəlliflər, rəyçilər və müəlliflər, müəlliflərin özləri arasında olan və s. mübahisəli məsələlərin həlli yolları haqqında daha geniş məlumat almaq olar. Monitorinqin nəticələri göstərir ki, Azərbaycan jurnallarında bu tələb də bir problem kimi həllini tapmamışdır.

Azərbaycanda nəşr olunan elmi jurnalların beynəlxalq elmi bazalarda təmsil olunması üçün yuxarıda izahı verilən 5 zəruri tələblə yanaşı, aşağıda göstərilmiş istiqamətlər üzrə də hazırlıq işlərinin görülməsi vacibdir.

Redaksiya şurası üzvlərinin və müəlliflərin beynəlxalq müxtəlifliyi təmin olunmalıdır. Seçim zamanı onların beynəlxalq elmi ictimaiyyətdə tanınan və istinad göstəricilərinin yüksək olması nəzərə alınmalıdır.

Jurnalların beynəlxalq tələblərə cavab verən veb-saytları yaradılmalıdır. Bununla da, jurnalların beynəlxalq elmi ictimaiyyət üçün əlverişli olması ilə yanaşı, həm də ekspert qiymətləndirilməsində müəyyən məlumatların əldə olunması təmin edilməlidir. Veb-saytın Azərbaycan dili ilə yanaşı, ingilis dilində versiyası olmalı və orada jurnalın inandırıcı siyasəti, rəy verilmənin növü, redaksiya şurası üzvləri, elmi etikaya riayət edilməsi haqqında məlumatlar, müəlliflər üçün məqalələrin tərtibatına dair tələblər, cari buraxılışa aid ingilis dilində mündəricat, məqalələrin xülasəsi və açar sözlər yerləşdirilməlidir. Bunlar veb-sayta qoyulan minimal və zəruri tələblərdir. Əlbəttə ki, saytda onlayn məqalə qəbul etmə, jurnalın buraxılışlarının arxivləşdirilməsi, informasiya axtarışı imkanlarının, məqalələrin açıq tam mətninin olması daha yaxşı göstəricilərdir.

Jurnalın əsas göstəricisi dərc olunmuş məqalələrin elmi keyfiyyəti ilə xarakterizə olunan və ona tanınmış beynəlxalq elmi bazalardan olan istinadların sayıdır. Bu sahədə yaxşı nəticələrə nail olmaq üçün redaktorlar, rəyçilər və müəlliflər qarşısında mühüm vəzifələr durur.

Beləliklə, yuxarıda deyilənlərə əməl olunması ilə jurnalların keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və onların, böyük ehtimalla, beynəlxalq bazalarda sayının artmasına zəmin yaranacaq və nəticədə, ölkənin beynəlxalq miqyasda nəşrlərinin və alimlərin istinadlarının sayı üzrə göstəricilərinin yaxşılaşmasına səbəb olacaqdır. Bu həm də o cəhətdən aktualdır ki, tələblərin əhəmiyyətli hissəsi AAK-ın tövsiyələrinə daxil edilmişdir.

Problemlərin həlli yolları

Problemlərin həllinə kompleks şəkildə yanaşma ən uğurlu yol sayıla bilər. Məsələn, Tailand, Cənubi Koreya və Çində olduğu kimi, Azərbaycanda da *Elsevierin* dəstəyi ilə yerli ekspert komitəsinin yaradılması məqsədəuyğun olardı. Belə komitənin məqsədi – yerli nəşrləri beynəlxalq bazaların standartları səviyyəsinə qaldırmaqdır. Onun vəzifələri yerli jurnal redaktorlarının *Scopus*-un seçim meyarları üzrə öyrədilməsi, jurnalların ilkin ekspertizası və bazaya qəbul edilməsi ehtimalını artırmaq və sürətləndirməkdir.

Hazırda monitorinq nəticəsində aşkarlanmış problemlərin həlli üçün aşağıdakı kompleks təxirəsalınmaz məsələlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

- rəy, məqalə və xülasələrin keyfiyyətinin artırılması üçün təlimlərin keçirilməsi;
- ölkənin digər elmi qurumlarında çalışan mütəxəssislər və xarici alimlər dəvət olunmaqla jurnalların redaksiya heyətinin tərkibi genişləndirilməsi;
- beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində xarici alimlər cəlb edilməklə məqalə müəlliflərinin coğrafiyası genişləndirilməsi;
- jurnal beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması;
- jurnalın veb-saytı hazırlanması;
- elmi etikaya ciddi riayət olunması;
- bazada jurnalların tam mətni yerləşdirilməsi;
- təcrübəli mütəxəssislər cəlb olunmaqla seminarlar, konfranslar, jurnalların məsul redaktorları, müəlliflər üçün təlimlər keçirilməsi, jurnalın qeydiyyat, redaksiya heyəti üzvlərinin seçilmə qaydaları, məqalənin tərtibatı, elmi etika və s. məsələlərinin müzakirə olunması və təcrübə mübadiləsinin aparılması.

Əlbəttə ki, bunlarla yanaşı, məqalələrin elmi keyfiyyətinin beynəlxalq səviyyəyə qaldırılması istiqamətində əlaqədar işlər görülməlidir.

Nəticə

Azərbaycanın elmi qurumlarının təsisçiliyi ilə müxtəlif elm sahələrini əhatə edən çoxlu sayda elmi jurnal nəşr olunur. Onlar elmi informasiya mübadiləsinin həyata keçirilməsində, elmi nəticələrin geniş ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynayır. Bu baxımdan, onların beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması və beynəlxalq nüfuzlu bazalarda təmsilçiliyinin təmin edilməsi həlli zəruri olan məsələlərdəndir. Elmi jurnalların bu bazalara daxil olması elmi nəticələrin sürətlə yayılması ilə yanaşı, elmi fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və elmi idarəetmə məsələlərinə də dəstək olacaqdır. Bu məqsədlə həyata keçirilmiş monitoring nəticəsində aşkarlanmış problemlər məqalə və jurnalların hazırlanmasının bütün mərhələlərində məqsədyönlü və ardıcıl işlərin aparılmasını tələb edir.

Ədəbiyyat

1. Əliquliyev R.M., Fətəliyev T.X. Elektron elm: məqsədləri, vəzifələri və inkişaf perspektivləri // Elektron elm problemləri üzrə I Respublika elmi-praktiki konfransı, Bakı, 15-16 noyabr, 2012, s.11-12.
2. <http://www.aak.gov.az/journals/journals.php>
3. Alguliyev R.M., Aliguliyev R.M., Fətəliyev T.Kh., Hasanova R.Sh. On Necessity of the Azerbaijan Citation Index (AzCI) // Proceedings of the 4th International Conference on “Problems of Cybernetics and Informatics”, 12-14 September, 2012, Baku, vol.I, pp.82-85.
4. <http://www.thomsonreuters.com/thomson-reuters-web-of-science>
5. <http://www.elsevier.com/online-tools/scopus>
6. <http://www.suggestor.step.scopus.com/index.cfm>
7. <http://www.elsevier.com/online-tools/scopus/content-overview#content-policy-and-selection>
8. Fətəliyev T.X. Azərbaycan elmi jurnallarının beynəlxalq tələblərə uyğunluğu vəziyyətinin monitorinqi // “Elektron dövlət quruculuğu problemləri” I Respublika elmi-praktiki konfransı, Bakı, 4-5 dekabr, 2014, s.163-165.
9. Фаталиев Т.Х., Гасанова Р.Ш. О мониторинге уровня соответствия научных журналов Азербайджана международным стандартам // Материалы XXV Международной конференции “Применение новых технологий в образовании”, Москва, 25–26 июня 2014, с.4-6.
10. Fətəliyev T.Kh. About Representations of Azerbaijan Scientific Journals in the International Databases // European Science and Technology, Materials of the VIII International research and practice conference, Munich, Germany, 16-17 October, 2014, pp. 359-362.

11. http://www.issn.org/wp-content/uploads/2013/09/ISSNManual_ENG2015_23-01-2015.pdf

12. <http://www.publicationethics.org>

УДК 001:004.7

Фаталиев Тахмасиб Х.

Институт Информационных Технологий НАНА, Баку, Азербайджан
depart3@iit.ab.az

Проблемы научных журналов Азербайджана в международных научных базах и пути их решения

Статья посвящена анализу уровня соответствия научных журналов Азербайджанской Республики международным стандартам, выявлению и решению существующих проблем. Проанализированы требования к научным журналам, сформирован пакет требований для мониторинга и показаны пути решения проблем, выявленных в результате мониторинга.

Ключевые слова: э-наука, наукометрия, международные научные базы, мониторинг, требования к журналам.

Tahmasib Kh. Fataliyev

ANAS Institute of Information Technology, Baku, Azerbaijan
depart3@iit.ab.az

The problems of inclusion of scientific journals of Azerbaijan in international databases and their solutions

The article analyses the state of compliance of scientific journals published in the Republic of Azerbaijan with international standards, to identifies and covers their solution issues of the existing problems in this field . The requirements for scientific journals are analyzed, the requirements package for monitoring process is formed and solutions of the problems revealed as a result of conducted monitoring are given.

Keywords: e-science, scientometrics, international scientific databases, monitoring, requirements to journals.

Bu iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə yetirilmişdir - Qrant № EIF-RİTN-MQM-2/İKT-2-2013-7(13)-29/17/1